

קדיש וברכו, וכיון שהש"ץ אומר ברכו. עכ"פ צריך לברך שום ברכה, שאם לא כן, היו נראים ככופרים ח"ו, שאומר להם לברך, ואינם חפצים, ולכן אמר ברכה של ק"ש, עכ"ל. הרי להדיא שלומר ברכו ולצאת מיד מביהכ"נ אינו נכון.

ח] אמירת אדון עולם בסוף התפילה

בשו"ע או"ח סוס"י קל"ט כתב המחבר, הקורא בתורה צריך לאחוז בס"ת בשעת ברכה, וכתב ע"ז הרמ"א, וסמכו מנהג זה על מה שנאמר ביהושע, לא ימוש ספר התורה הזה מפניך חזק ואמץ, ומזה נהגו לנמך למסיים לקרות התורה בכל פעם - חזק. ועיי"ש בבהגר"א ובחי' רעק"א, שמנהג זה [לומר חזק] נזכר כבר במ"ס. אוצר החכמה

אוצר החכמה

ונראה להוסיף ולבאר בזה, דאיתא בגמ' ברכות (לב:) ת"ר ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן, תורה, ומעשים טובים, תפילה, ודרך ארץ: תפילה מנין שנאמר, קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד'. ופרש"י, קוה והתחזק, ולא תמשוך ירך, אלא חזור וקוה. ומשמע דענין חיזוק גדרו, שאף שכבר גמר וסיים לימודו, עליו לחזור ולהתחיל ענה"פ ולהמשיך ללמוד, ונראה דמה"ט הוא דנהגו, בשעה שמסיימים מסכתא להתחיל תיכף בלימוד המס' שאחריה, וכן באותו יום השבת שמסיימים ספר בראשית מתחילים לקרוא ס' שמות למנחה, ובשמחת התורה כשמסיימים קריאת כל התורה כולה, נהגו להתחיל תיכף ומיד - באותו מעמד, בקריאת פ' בראשית, ונראה דה"ט נמי דנהגו בהרכה קהילות לשיר את הפיוט אדון עולם בסוף חפילת מוסף בשו"ט, דתפילת שחרית מתחילת באמירת אדון עולם, ולאחר שמסיימים את התפילה, אומרים ענה"פ אדון עולם, להראות כאילו אנחנו מוכנים כבר לחזור ולהתפלל מן ההתחלה ענה"פ, והוא משום דתפילה צריכה חיזוק, וכפרש"י שהבאנו, קוה וחזור וקוה. וכן המנהג שאומרים ברכו בסוף התפילה נראה שהוא גם משום דתפילה בעי חיזוק ולכן חוזרים בסוף התפילה ואומרים ברכו.

ביסוד דינים דרבנן

א] שבת (כג.) והיכן צונו, רב אויא אמר מלא תסור, רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. ועי' רמב"ם בשורש ראשון שבספר המצוות, שאין לנו בכלל חרי"ג המצוות שהן מדרבנן. דכולם נכללים תחת המצווה של

לא תסור, ועיי"ש בהשגות הרמב"ן, דמאי דאיתא בגמ' ברכות (יט:): דכל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור, ר"ל בתורת אסמכתא, ולא שכן הוא מן התורה ג"כ, דקרא דלא תסור לא קאי אלא אמה שאמרו הסנהדרין בפירוש דיני התורה, וכדכתיב כחחילת הפרשה שמה, כי יפלא ממך דבר וכו', אבל בדינים דרבנן, שאין שמה ספק כלל בדיני התורה, דכודאי אין זה מדיני התורה אלא שחכמים חידשוה, כודאי אין זה בכלל לא תסור, דהיאך שייך לומר שכל הדינים דרבנן הם כלולים באמת בלאו דאורייתא דלא תסור, דא"כ, האין הקילו תמיד בדרבנן לומר ספיקא דרבנן לקולא וכו', עיי"ש באריכות. והוא באמת פליאה גדולה.

ב) ובביאור פלוגתתם הי' נראה לומר, דהנה איתא בגמ' עירובין (יג.) בנוגע לכל המחלוקת שבין ב"ש וב"ה, דאלו ואלו דברי אלקים חיים, נראה לומר בביאור ענין זה, דאף דלא קיי"ל להלכה כשיטת ב"ש, ונדחו דבריהם יתר משאר שיטות התנאים שלא נחקיימו, וכדאיתא בברכות (לו:): דב"ש במקום ב"ה אינו משנה, דלא אמרינן לגבי מחלוקת ב"ש וב"ה שכל המיקל בארץ (לגבי דיני ערלה) הלכה כמותו בחו"ל, מכ"מ אין לנו לומר שהלומד שיטות ב"ש עובר הוא ביטול תורה ח"ו, דכמה וכמה סויגות יש בש"ס הדנים באריכות בביאור שיטות ב"ש. אלא ודאי צ"ל דמכ"מ מיקרי שפיר חפצא של חורה לגבי מצות תלמוד תורה, אלא דלענין חובת הגברא הוא דקיי"ל דאין הלכה כמותם כלל.

ג) וה"נ נ"ל לענין דינים דרבנן, דאטו נימא שכל הלומד מס' ברכות ומגילה (הדנים ברוב רובם בהלכות שמדרבנן) עובר הוא באיסור ביטול תורה - מדאורייתא. ורק מדרבנן יש בידו מצות תלמוד תורה. ורק הלומד זבחים ומנחות (הדנים ברוב רובם בדינים דאורייתא) מקיים מצות ת"ת דאורייתא. לא ניתן להיאמר כדברים האלה. אלא ודאי צ"ל דאף דכודאי חובת הגברא בנוגע לכל הדינים דרבנן - אך מדרבנן הוא, מכ"מ עצם ההלכות שמדרבנן לאחר שנגזרו והותקנו ע"י החכמים, נהפכו להיות חלק של התושבע"פ - מדאורייתא. וכל הלומד בהם כודאי מקיים בלימודו מצות תלמוד תורה - אף מדאורייתא. דלגבי מצות ת"ת הדבר תלוי לא בחובת הגברא לקיים דינים אלו (כאשר הבאנו משיטות ב"ש) אלא בהיות על אותם הדברים חלות שם חפצא של תורה.

ד) ועי' רמ"א לשו"ע יו"ד (סי' רמ"ו ס"ה) שהביא להלכה דברי ההגהמ"י, דאף דאסור לו שכר בכדי ללמד תורה לאחרים, היינו דוקא במלמד דינים דאורייתא אבל במלמד דינים דרבנן מותר לו ליטול שכר, והוא עפ"י הגמ'.

נדרים (דף לז). ולפי דברינו הנ"ל הי' נראה לומר, דמאחר שכל הדינים דרבנן מהווים חפצא של תורה מדאורייתא, אף שחובת הגברא לקיימם הוא אך מדרבנן, מכ"מ אסור למלמד ליטול שכר בעד זה, שהרי סוכ"ס הוא מלמד תורה לאחרים, ומה אתה בחנם וכו' והראי' מהגמ' נדרים יש לדחות עיי"ש.

אח"ח 1234567

ה' ומעתה הי' נ"ל דבין הרמב"ם ובין הרמב"ן תרוייהו הכי ס"ל, דדינים דרבנן ^{נהפכים} להיות חלק מהתושבע"פ מדאורייתא - בתורת חפצא של תורה אך חובת הגברא לקיימם הוא אך מדרבנן, ומה"ט פשיטא לכו"ע דמקילין תמיד בספיקא דרבנן ועוד - דזה כבר נוגע לחובת הגברא, שהוא בודאי אך מדרבנן. ואין נפק"מ בפולגתתם אלא לענין זקן ממרא. שהרמב"ן שמה הביא לדברי הרמב"ם בהל' ממרים ריש פ"ד, שאף החולק על הבי"ד הגדול ומורד כנגדם בנוגע לדינים דרבנן (כגון שהתיר החמץ בערב הפסח בשעה ששית) ג"כ נעשה לזק"מ, וחייב מיתה. וע"ז פליג הרמב"ן בספהמ"צ, וס"ל, דלעולם אינו נעשה זק"מ אדינים דרבנן [והובאו דברי הרמב"ן האלה במשל"מ שמה]. דאין עונשין אא"כ מזהירין, ולא דזק"מ היינו מקרא דלא תסור, ולדעת הרמב"ם דקאי אף אדינים דרבנן, שפיר חייב מיתה, משא"כ להרמב"ן, דלית' ללאו זה בדינים דרבנן, א"א שיתחייב מיתה. ובסברא - כהכי פליגי, דלהרמב"ם, מאחר שכל הדינים מהווים חלק מהתושבע"פ אף מדאורייתא, והוראת חכם תמיד חלה אתושבע"פ [דאתושב"כ ליכא חלות שם הוראה, דזיל קראי בי רב הוא, וכמבואר בגמ' הוריות לענין פר העלם דבר ש"צ, ובגמ' סנהדרין לענין יצא מב"ד זכאי אין מחזירין אותו לחובה]. א"כ שפיר שייך להיות זק"מ כשמורה נגד הוראת הבי"ד הגדול אפילו בדינים דרבנן. משא"כ לשיטת הרמב"ן דמאחר שאין הזק"מ חייב מיתה עד שיורה לעשות, וחובת הגברא בדינים דרבנן הוא אך מדרבנן, אז ממילא מובן מאליו דא"א להיות (מדאורייתא) כחינה של "יורה לעשות" בדינים דרבנן.

אח"ח 1234567 איצור החכמה

ו' והנה בשנות בצורת היו תמיד דנים הגאונים אם להתיר אכילת קטניות בפסח, מפני הדחק. ופעם אמר בזה הגר"ח ז"ל, שמן הדין להתיר, דאם נבוא להחמיר בדבר שאינו אלא ממנהגא כחומר כל הדינים דאורייתא יש לחשוש בזה משום בל תוסיף, כמו המחמיר בדין דרבנן כחומר דין שהוא דאורייתא. ואמר שנראה שלזה נתכוון הרמב"ם פ"ב מהל' ממרים ה"ט הואיל ויש לב"ד לגזור ולאסור דבר המותר, ויעמוד איסור לדורות... מה זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו וכו', שלא להוסיף על דברי תורה... ולקבוע הדברי לעולם כדבר שהוא מן התורה... הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו... אבל כשר העוף מותר בחלב מן התורה, אם יבוא ב"ד... ואם יאסור כשר העוף ויאמר

שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה, הר"ז מוסיף. אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסור אותו, וגודיע לעם שהוא גזרה... אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכו'.

וצריך להבין כונת הרמב"ם בזה, דאם ר"ל שהאיסור הוא הוא כשהב"ד מרמים את העולם ומשקרים להם לומר שדבר זהו אסור מן התורה, מאי איסור כל תוסיף איכא בזה, הלא ד"ז אסור מטעם איסור שקר ועוד מה זה שהשיג הראב"ד שמה וכתב שאפילו קבועוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא, אין בו משום כל תוסיף, כדאשכחן בכמה דוכתי מדרכנן, וקרא אסמכתא בעלמא, אתמהא, אטו אית לי' להראב"ד שמותר לשקר ולרמות את העולם.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אלא ודאי נל"פ דזה ר"ל הרמב"ם, שאסור להחמיר בדינים דרבנן כמו בדינים דאורייתא. ואם יחמירו בדינים שמדבריהם כחומר הדינים דאורייתא, יש זה משום כל תוסיף. ועל זה בא הראב"ד והשיג, שכל ענין עשיית האסמכתא הוא רק בכדי להחמיר בדבריהם, ולדונם כחומר כל דיני דאורייתא.*

ז] ועגמ' פסחים (ד.), הכל נאמנים על ביעור חמץ, אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים ובהמשך הסוגיא (ד:) מבואר דה"ט רבדיקת חמץ מדרכנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי הימנוהו רבנן בדרכנן. ועפ"ד הרמב"ם הנ"ל הי' נראה לפרש בכונת הגמ' דתמיד הוכרחו החכמים להקל בדבריהם, שלא להשוותם לחומר הדין של דיני דאורייתא, ולהכי אמרינן בעלמא דספיקא דרבנן לקולא. אך בנוגע לבדיקת חמץ, ע"י ראב"ד שעל הרי"ף לפסחים (דף ה' ע"א בדפי הרי"ף) דבחדא ספיקא א"א לומר [בבדיקת חמץ] ספיקא דרבנן לקולא, דעיקר דין בדיקה על הספק נתקנה, ומשו"ה, חדא ספיקא לא מפקעה לה. וע"כ הוכרחו החכמים להכניס כאן קולא אחרת, בכדי שלא יהי' דין זה שמדבריהם כחומר כל דיני דאורייתא, ולפיכך אמרו - דהימנוהו רבנן בדרכנן.

ח] הרמב"ם בשורש ראשון של הספר המצות קבע שאין לכלול מצות דרבנן במנין התרי"ג, ורלא כשיטת הבה"ג שמנה מצות דרבנן כגון מקרא מגילה ונר חנוכה וכו'. ובאמת יש לתמוה על הבה"ג במה שמנה מצות דרבנן.

* וכע"ז כתב הפרמ"ג מדעת עצמו בסוף הפתיחה הכוללת לאו"ת, דל"א ספיקא דרבנן לקולא בדין דרבנן שיש לו אסמכתא אך בדרך שאין בו אלא "אסמכתא בעלמא" דהוה ככל דין דרבנן גיל ודו"ק בלשונו.

ואשר נל"פ בשיטת הבה"ג, דהרי במנין המצות נכללים לא רק חיובי וקיומי מצות אלא גם עניני התורה כגון שומר חנם, שומר שכר, סימני בהמה טהורה וכו', ולכן אף דמצוות דרבנן חובתן אינו אלא דרבנן אבל מהווין הן חפצא של תורה מדאורייתא ולכן כיללן הבה"ג במנין המצות.

אורח"ח 1234567

אורח"ח 1234567

מיני תרגימא לסעודה שלישית

אורח"ח 1234567

בברכות (מט:) טעה ולא זכיר של ר"ח... בברהמ"ז אין מחזירין אותו... דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. אבל בשבתות וביו"ט דלא סגי דלא אכיל, איה"נ דמחזירין אותו. ועיי"ש בתוס', דבסעודה שלישית של שבת הי' מסופק ר"י, דשמא אי בעי לא אכיל אלא מיני תרגימא כדפירש ר"ח, כדאמרינן בסעודת סוכה... ומיהו משמע דלא כר"ת דכולן שוות, דכיון דילפינן ממין. מרכיב ג"פ היום היום היום, אלמא דשוות הן.

ובביאור שיטת הר"ת הי' נ"ל דאיה"נ דכודאי ילפינן דבעינן ג' סעודות שוות בשבת מדכתיב ג"פ היום היום היום, אלא שמצד המחייב דג' סעודות הי' מספיק מיני תרגימא בעד כל הג' סעודות, אלא דעוד יש מחייב אחר לאכול בשבת, והוא מכח קרא דישעי' המחייב בכיבוד ועונג, ומטעם עונג שבת בעינן דוקא סעודה של פת, ולזה לא סגי במיני תרגימא, ואף דעפ"י פשוטו הו"ל למימר דחובת עונג מצוה אחת היא למשך זמן כל יום השבת, עי' גמ' פסחים (קה.) דכבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום קודם, ועי' מג"א להל' קידוש (סי' רע"א סק"ד) בשם הזוהר (ובלכור"ש שמה) דמשמע דס"ל להיפוך מהש"ס דילן, דכבוד לילה עדיף מכבוד יום, ומכ"מ, מדברי שניהם מתבאר, בין לפי הזוהר ובין לפי הגמרא, דב' חיובים נפרדים המה, חיוב כבוד יום וחיוב כבוד לילה, ונראה דה"ט דבעינן כ' סעודות של פת בשבת, אחת ביום ואחת בלילה, בכדי לצאת י"ח עונג לילה ועונג יום, וביו"ט דליכא חיוב ג' סעודות, בהכי סגי, בב' סעודות של פת, האחת לעונג דלילה, והשניה לעונג דיום. ובשבת, דאיכא נמי חיובא דג' סעודות נוסף על חיובא דעונג יום ועונג לילה, בעינן נמי סעודה שלישית. של מיני תרגימא. אבל איה"נ, אם יאכל ג' סעודות של מיני תרגימא, יצא כזה לגמרי י"ח ג' סעודות, דכל ג' הסעודות שווין הם, וכדברי התוס', אלא שלא יצא כזה י"ח עונג שבת.